

IKTÁRI BETHLEN ISTVÁN ÉS RHÉDEY FERENC ISMERETLEN HAJDÚTELEPÍTŐ OKLEVELEI

Hajdúk a zsákai várhoz tartozó jószágokon

Szendrey István 1971-ben megjelent „Hajdúszabadságlevelek” című kötete igyekezett összefoglalni a hajdúk számára adományozott ismert kiváltságleveleket.¹ A kötet azonban nem teljes, nem is lehetett az, mivel számos településről csak elszórt adatok tanúskodnak, hogy ott valaha hajdúk éltek. Különösen igaz ez az úgynevezett bihari „apró hajdúvárosokra”. Bihar vármegye első fennmaradt, 1688–1703. között vezetett közgyűlési jegyzőkönyvének utolsó oldalain harminc hajdúvárost soroltak fel, de egy részük esetében – pl. a mai Békés megyében található Geszt és Mezőgyán helységek –, mind- eddig nem került elő érdemleges adat, azok egykori hajdúmúltjáról. A lista közli a mai Berettyószentmárton határában levő egykori Bócs falu nevét is, ami pedig 1703-ban már vagy két évtizede lakatlan volt. Korábban erről a helységről sem rendelkezünk adatokkal, a Rhédey család levéltárában azonban felfigyeltünk két XVII. századi oklevélmásolatra, amelyek szerint a bócsi pusztán 1625-ben valóban szabad hajdúk telepedtek meg.

Iktári Bethlen István, Bethlen Gábor erdélyi fejedelem unokaöccse, Hunyad és Máramaros vármegyék örökös főispánja, Erdély gubernátora 1625-ben adott engedélyt rá, hogy 16 szabad hajdú letelepedhessen az ifj. Rhédey Ferenc tulajdonát képező zsákai várhoz tartozó bócsi pusztán. Úgy tűnik, az első öt hajdú még minden engedély nélkül telepedett meg a puszta faluban, s csak ezután folyamodtak Bethlenhez, hogy 11 további társukkal engedélyezze a letelepedésüket. A kérés Bethlennek is kedvére volt, mivel a fiatal birtokosnak is érdekében állott, hogy a falu újra benépesüljön. A piskolti kastélyban 1625. szeptember 17-én kiállított oklevél szerint az újonnan érkezett telepések minden szolgáltatástól mentesültek, viszont ígéretet kellett tenniük, hogy a jövőben köztük megtelepedni szándékozó parasztoznak elegendő földet és kaszálót adnak, s ha Rhédey Ferenc kívánja, számára is gazdálkodni fognak a majorságokban. Ugyanakkor kötelezte őket, hogy mindenben a zsákai kapitánytól fűggenek, annak parancsára bármikor fegyverbe kell szállniuk, és hűségesen kell szolgálniuk. Ugyancsak kötelesek voltak Rhédey Ferenc szolgálatára állni.

Bethlen Istvánnak nem ez az egyetlen ismert hajdútelepítése. A saját birtokain több alkalommal is kiváltságolta hűen szolgáló embereit. 1637. március 7-én az ecsedi várához szolgáló három-három fábiánházai és vállaji, valamint öt szentmártoni lovas szabadosát mentesítette a földesúri szolgáltatások alól, azzal a feltétellel, hogy nem állhatnak más kapitányság alá. Fegyveres szolgálataikért viszont rendszeres zsoldban részesültek. 1637. május 9-én egy ugyancsak Vállajra való Boczéros János nevű jobbágyát vette ki a földesúri szolgáltatások alól, és azzal a feltétellel tette lovas szabadosává, hogy utódai-val együtt mindig az ecsedi kapitánytól fűggenek, és mindvégig őt és leszármazottjait szolgálják. 1640. május 17-én pedig nyíregyházi birtokára telepített le egy Török István

¹ Szendrey István: Hajdúszabadságlevelek. Debrecen, 1971. (a továbbiakban: Szendrey).

nevű hadnagy parancsnoksága alatt álló hajdúcsapatot, amelynek ugyancsak az ecsedi várhoz kellett fegyverrel szolgálniuk, az első hónapban még ingyen, utána már fizetésért. Bárki szabadon elköltözhet, de amíg ott lakik, addig más zászlója alá nem állhat.² Egyébként Bethlen több tarpai jobbágyát is a vállaji Boczéros Jánoshoz és társaihoz hasonló kiváltságokban részesítette az I. Rákóczi György ellen a fejedelemség megszerzéséért folytatott 1636. évi hadjárata után. Nagy András tarpai jobbágy „Szabadosságáruul való” levele szerint a földesúr minden jobbágyi szolgáltatás alól mentesítette, de a többi „szabados katonához” hasonlóan neki is „jó Paripát és fegyvert” kellett tartania, hogy azonnal táborba szállhasson, ha ura parancsát veszi.³ A Bethlen saját birtokain adományozott szabadságlevelek ugyan évekkel később keltek, de több pontjukban azonosak a bócsi hajdúknak adott kiváltságokkal. Tizenhét évvel később a Bócson megtelepedett „Hajdu Vitézek” Rhédey Ferenc elé járultak, és kérték, hogy erősítse meg Bethlen által adott kiváltságaikat. Rhédey akkor megtekintette az eredeti szabadságlevelet, majd 1642. július 11-én Szentjóbón annak minden pontját helyben hagyta.⁴

A Berettyószentmártonhoz tartozó bócsi pusztáról ez a két oklevél az első adatunk, hogy egykoron hajdúk lakták. Rhédey Ferenc 1642. évi megerősítő oklevele bizonyítja, hogy az egykori szabad hajdúknak és utódaiknak sikerült gyökeret verniük Bócson. A zsákai jóságához tartozó birtokok 1685. október 5-én készült összeírása szerint azonban már újra pusztá hely volt, lakosai addigra elszéledtek, ketten közülük pl. a közeli Berettyóújfaluban éltek az összeíráskor.⁵ A helység elnéptelenedésének a pontos idejéről nem szólnak a források, de a Berettyóújfaluban élő két egykori bócsi lakos említése valószínűsíti, hogy a falu pusztulására csak pár évvel korábban kerülhetett sor, de még 1679 előtt, mivel az augusztus 19-én ott táborozó Thököly Imre is a „boczi mezőben” keltezte leveleit.⁶

A bócsi hajdúk helyzete valóban hasonlatos volt Bethlen saját hajdútelepítéseihez, mivel többek között az ő feladatukul is azt jelölte meg, hogy veszedelem idején kötelesek a zsákai vár segítségére sietni. A zsákai vár eredetileg Nagy András hajdúgenerális tulajdonában volt, de az Osváth Pál által a furtai Sólyom család okmányaiból merített adatok szerint 1615-ben már Némethy Gergely hajdúkapitány harmadik felesége, Kende Krisztina birtokolta, a parancsnoka pedig Sólyom Gergely volt. A fenti évben Kende

² Szendrey, 242–243., 244., 246–247. o. Mindhárom oklevél Ecsed várában kelt.

³ Esze Tamás: Tarpa és Esze Tamás. A kiváló szabadsághős születésének 300. évfordulójára. Nyíregyháza, 1966. 17., 101. o.

⁴ Rhédey Ferenc 1642. évi hajdú kiváltság-megerősítő oklevele eddig sem volt ismeretlen, mivel Tagányi Károly már 1894-ben említést tett róla, bár a helység nevét félreolvasva, és az ugyancsak Zsákához közeli Bojtjal azonosította: „A XVII. század közepe táján a zsákai várhoz tartozó Bojt faluba Rhedey Ferencz »hajdu vitézek«-et telepítvén, a szabadalomlevél egyik pontja szerint: a közéjük telepedő parasztembereknek is »elég-séges nyilföldet és kaszálórétet« tartoztak adni, úgy amint azokat ők is használták. (I. Nemz. Muzcum. Gróf Rhédey levéltár 1642.)” Tagányi Károly: A földközösség története Magyarországon. Különlenyomat a *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle* 4–5. számából. Budapest, 1894. 12. o. A téves olvasatot később többen is átvették, és Bojt falut is az egykori hajdútelepülések közé sorolták, pl. *Dankó Imre*: A körösköz-bihari hajdúság. A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai. 8–9. (Szerk. *Dankó Imre*.) Gyula, 1959. (a továbbiakban: *Dankó*) 68. o.

⁵ „Sákai jóságáruul való Registum. A[mmo]. 1685. 5. Octobris. Komádi.” Magyar Országos Levéltár (MOL) P 1868. Rhédey család (cs.) levéltára (lt.), 55. tétel.

⁶ Thököly 1679. augusztus 19-én Bocsról írt Teleki Mihálynak. „Ujfalun innen az Boczi mezőben” – kezdte a levelét, a keltezés pedig: „Datum Boes dic 19. mensis Augusti 1679.” Ugyanő Apaffy Mihály erdélyi fejedelemnek is írt: „Költ Bocznál, Ujfalun innen.” Két nappal később, augusztus 21-én is megemlítette Telekihez írott levelében a helyet: „az mezei hadaknak Bócsnál némely részéről megegyezvén.” (Thököly Kerekiből érkezett oda, hogy megegyezzen az „Ujfaluban levő mezei hadakkal s mind Zákán levő nemesség-gel s Wesselényi Pál urammal.”) Gróf Tököly Imre levelei. A gróf Tököly család Maros-Vásárhelyi levéltárából. (Sajtó alá rendezte: *Deák Farkas*.) Budapest, 1882. 56–58., 193. o.

Krisztina 1500 forintért Sólyom Gergelynek engedte át Bócsot, azon feltétel alatt, hogy a 9. dézsmát a debreceni kollégiumnak kell adni, a bakonszegi jobbágyainak pedig „szabad faizást” enged a bócsi erdőn. Ugyancsak Osváth adata, hogy 1616-ban Giczy, vagy Gyczy György cserélte volna el a várat és a várost, a hozzá tartozó Bellenszeggel (feltehetően Bakonszeg – S. I.) és Furtával együtt Bethlen Gábor fejedelemmel, aki Farnost adta neki cserébe.⁷ Ennek némiképpen ellentmond, hogy a zsákai várat a hozzá tartozó jószágokkal együtt Bethlen már 1615–1616 fordulóján Rhédey Ferenc nagyváradi főkapitánynak adományozhatta, mivel 1616. január 22-én Nagyenyedről arról biztosította hívét, hogy mihamarább kezébe adja a várat.⁸ Rhédey ugyanakkor a Zsákához tartozó birtokokat is szeretne volna megkapni, de az egy ideig Bethlenné ellenállásába ütközött. Ennek ellenére Bethlen már február 16-án megírta neki, hogy tartja magát a korábbi ígéretéhez, csupán az „ott való faluk intenciómát” várja az udvarbírótól, hogy neki is rálátása legyen az ottani állapotokra, mivel a Sarkadhoz tartozó jószágokat is „éppen Zsákához bírta”. Mihelyst tehát az emberei megérkeznek a kimutatással, elküldi a megbízottját, aki átadja Rhédeynek a kívánt birtokot.⁹ Ugyanezekben a napokban Bethen Haller Zsigmond udvarbírónak is parancsba adta, hogy „Sákát hozzá való jószágival” azonnal adja át Rhédeynek.¹⁰ Rhédey azonban nem sokkal később már a sarkadi jószágot is igényelte urától, amibe már nehezebben akart belemenni Bethlen, mivel a sarkadi várórség eltartása javarészt a környező prédiuumokból került ki. Ennek ellenére nem akarta kedvét szegni a főkapitánynak, és azokat a falvakat is hajlandó volt neki adni. Sőt, ha Rhédey vállalja, hogy gondot visel az órség eltartására, még magát Sarkadot is hajlandó átengedni neki, írta Bethlen.¹¹

Feltehetően a zsákai várat is hajdúk őrizhették, bár erre csak néhány közvetett adat áll a rendelkezésünkre. Báthori Gábor már 1608. május 12-én kiváltságolta egy Nyíró Mihály nevű nemes zsákai nemesi kúriáját, aki „bizonyos hajdúk hadnagya” volt,¹² a darvasi Olasz család egyik őse, „mint a hajdúk tisztje, Zsákán várparancsnok volt,” a család Balázs nevű tagját pedig a vekerdi hajdúk hadnagyaként említették a családi iratok.¹³ A várhoz tartozó bócsi pusztára telepített hajdúk ugyancsak azt támasztják alá, hogy Zsáka órsége, legalábbis részben, hajdúkból tevődött ki.

A zsákai várjószágokon megtelepedett hajdúkról más, későbbi forrásaink is megemlékeznek. A Sarkaddal szomszédos Remetén egy datálatlan összeírás szerint összesen 18 gazda élt. A lakosokat négy csoportban tüntették fel, külön-külön besorolásban írták össze az örökös jobbágyokat, a nemeseket, a hajdúkat, valamint a jövevényeket. Először öt örökös jobbágy nevét jegyezték fel, őket a nemesek követik, akiket a helyi Gellén család hat férfitagja képviselt. Utánuk következtek a „haduk” (hajdúk), név szerint: Borgha Gáspár, Pribék János, Nilos (Nyilas) Mihály, Haronghi (Harangi) János, Simon Péter és Seghi (Szegei) János. Végül a két „jövevényt” Todi (Toldi) Tamást, és a hajdúk között már feltüntetett Pribék Jánost írták össze. Az örökös jobbágyok és a hajdúk esetében

⁷ Osváth Pál: Bihar vármegye sárréti járása leírása. Nagyvárad, 1875. (a továbbiakban: Osváth) 361–362., 621–622. o.

⁸ Bethlen Gábor fejedelem kiadatlan politikai levelei. Kiadta Szilágyi Sándor. Budapest, 1879. (a továbbiakban: Bethlen levelei) 35. o.

⁹ Uo. 44. o. Bethlen Gábor levele Rhédey Ferencnek. Fogaras, 1616. február 16.

¹⁰ Uo. 46. o. Bethlen Gábor levele Rhédey Ferencnek. Fogaras, 1616. február 19.

¹¹ Uo. 48–49. o. Bethlen Gábor levele Rhédey Ferencnek. Újgyház, 1616. március 21.

¹² Szendrey, 85. o.

¹³ Osváth, 621., 621–622. o. Ez utóbbiról Osváth a családi hagyományokból értesült.

külön feljegyezték a fiúk számát is, a nemesek esetében viszont nem. Mivel a hat azonos vezetéknevű férfi kettesével szerepel, valószínűleg három családapát és a fiaikat, esetleg közös portán élő fivéreket kell értenünk rajtuk. A jövevényként összeírt Todi Tamás neve mellett semmi sem áll, feltehetően üres kézzel, nincstelenül érkezett a helységbe, de a négy fiúgyermek atyjaként összeírt Pribék János sem lehetett sokkal gazdagabb, mivel neki is csak egy tehene volt. Adót kizárólag a jobbágyokra és a hajdúkra vetettek ki, az örökös jobbágyok egy-egy egész eke után egy tallért adtak, fél eke után pedig ketten adóztak ugyanannyit, a nincsteleneknek viszont 50 „pénzt”, azaz dénárt kellett fizetniük. Hasonló volt a hajdúk helyzete is, azzal a különbséggel, hogy az ő esetükben a fél ekénél kevesebbel rendelkezők adóját 60 „pénz”-ben állapították meg.¹⁴ Az összeírás ugyan nem tartalmaz dátumot, de megkockáztatjuk, hogy 1685 táján készülhetett. 1685. október 5-én írták ugyanis össze a zsákai jószágához tartozó helységek lakosságát, amikor is Zsákán hat szabad embert („kik szabad embereknek tartják magokat”) és 20 jobbágyot találtak, Bakonszegen 11, Furtán pedig hét jobbágy élt. Bócs falu lakossága addigra már szétszéledt, ketten közülük, Sipos György és Bogáti Mihály, Berettyóújfaluban éltek az összeírás idején. Méhkeréken csak hat házhelyet találtak, az ugyancsak Zsákához tartozó és lakott Remete, Kőtegyán és Baj falvak viszont túlságosan messze estek, ezért az összeírásukra nem került sor.¹⁵ A fent ismertetett remetei összeírás talán nem sokkal a zsákai után készülhetett.

A jövevényként is nyilvántartott Pribék János esete alapján feltételezhető, hogy a többi öt hajdú is az elmúlt évek során telepedhetett le a faluban, hasonlóan az 1692. évi bihari összeírásban szereplő, és már öt éve lakatlan Vasadhoz, ahol az összeírók egy hatvan fős kóbor hajdúcsapatot találtak, akik mind fegyverrel szolgáltak.¹⁶ A fent említett Bakonszeg falu lakosai között is lehettek hajdúk, mivel a bihari összeírás 1692-ban az egyik lakót „Hajdú Garabuczy István” néven említi.¹⁷ Őt már az 1685. október 5-én készült összeírás is Bakonszegen találta, de még nem különböztette meg a többi lakostól (Garabuczi I.). Garabuczi Györgyöt ugyanekkor a zsákai lakosok között említik, mint jobbágyot. A Garabuczy család bakonszegi jelenlétét igazolja még egy 1690. szeptember 29-én kelt és a Szepesi Kamarához benyújtott elismervény, amit „Garabucsi János” bakonszegi bíró írt alá.¹⁸ A család hajdú eredetét támasztja alá egy, a zsákai református egyház birtokában levő ezüst tányér is, amely felirata szerint bizonyos „Szákai Garabuczi Mathiás tizedes” birtokából került az egyház tulajdonába, aki feltehetően a bakonszegi, illetve zsákai Garabuczi család felmenője volt.¹⁹

¹⁴ „Remete, a sákai jószágához való.” MOL P 1868. Rhédey cs. lt. 55. tétel.

¹⁵ L. az 5. jegyzetct.

¹⁶ *Dankó*, 68. o.

¹⁷ *Mezősi Károly*: Bihar vármegye a török uralom megszűnése idejében (1692). Budapest, 1943. (Településtörténeti Tanulmányok I.) 209. o.

¹⁸ Hajdú-Bihar Megyei Levéltár. Bihar vármegye levéltára. IV. A. 4/d. 4. köt. Házipénztári mellékletek 1679–1727.

¹⁹ *Osváth*, 623. o.

MELLÉKLETEK

1.

Iktári Bethlen István telepítő oklevele a bócsi hajdúknak
Piskolti kastély, 1625. szeptember 17.
 (MOL P 1868. Rhédey cs. lt. 55. tétel. Egykorú másolat.)

Nos Comes Stephanus Bethlen de Iktár, Comitatuus Hunyadiensis ac Maramarosiensis supremus ac perpetuus Comes Serenissimi Sacri Romani Imperii, et Transylvaniae Principis Intimus Consiliarius, ac Regni Transylvaniae Gubernator etc. Damus pro memoria quibus expedit universis, vigore *praesentium*. Hogj találván meg minket bizonyos számú Hajdú Vitézek affelől, hogj az Úrfi Rédei Ferencz Bihar vármegyében levő, Sákához tartozó Boczy nevű faluja helyére meg engednök szállani, és oda telepedni, az hová immár öten szállottanak is. Nem akarván azért, hogj az Úrfi kárára, az föld ember nélkül, pusztán állyon, és az Hajdú Vitézek requisitójára is méltó tekintetünk lévén, meg engedtük, hogj azokkal egjütt, kik immár oda szállottanak, tizen hatan szálhassanak azon falu helyre, ily conditiók alatt:

1. Hogj minden nemű törvényeknek dependentiája és finalis decisioja az Sákai Kapitánjtól legien, és ha köztök az causansok közzül valamelyik félnek az törvény *nem* tettezenék, oda appellállya, s ott decidáltassék. Mind azáltal az köztök való jó rendtartásért, bizonyos törvényt és constitutiót csak magok között constituálhatnak.

2. Valamikor az Kapitány szükségesnek itéli és parancsollya, tartozzanak az Sákai Vár szükségére és szolgálattjára elégségesen fel ülni és híven szolgálni.

3. Az Úrfi szolgálattjában minden határozás és válogatás nélkül az Kapitány parancsolattjára el menni, és reájok bízandó dolgokban el járnai tartozzanak.

4. Az két híd között való földhöz semmi közöket ne praetendállyák, hanem az Rakonszegieknek²⁰ békességessen birni engedgiék.

5. Ha vagi mi, vagi jövendőben az Úrfi engedelműnkéből oda Boczyra szerződség szerént paraszt ember szállana, bizonyos ideig való paraszti szolgálatra kötelezvéen magát, az olyanoknak elégséges nyíl földet és kaszálló rétet adgianak.

6. Ha kívántatik, vagi most, vagi ez után, az Úrfi számára azon határon szabadossan majorkodhassanak.

7. Azon Boczy határt az szomszédosoktól tellyes tehetségekkel oltalmazták, hogi csak egy talpalatnyi földet is el ne idegenítsenek benne, se azt az Úrfi kárára dézma nélkül ne engedgiék senkinek élni.

8. Magok majorságából semmiből se tized dézmával, se kilenceddel, se semminemű paraszti szolgálattal, adózással ne tartozzanak.

In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam, praesentes litteras nostras usualis sigilli nostri munimine ac manus subscriptione, praefatis Militibus, Campestribus sive Haydonibus, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis benevole dedimus. Datum in Curia Piskolthiensis. Die Decima Septima Septembris Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Quinto. mp.

²⁰ Sic! A szomszédos Bakonszeg helység.

2.

Rhédey Ferenc megerősítő oklevele a bócsi hajdúknak

Szenjób, 1642. július 11.

(MOL P 1868. Rhédey cs. lt. 55. tétel. Egykorú másolat az előbbi hátoldalán.)

Franciscus Redei de Kis Réde, *Illustrissimi Domini, Domini Regni Transylvaniae Principis Consiliarius* etc. *Damus pro memoria* qvibus expedit universis vigore *praesentium*. Hogi találván meg engemet Bihar vármegyében Bócz nevű falumban lakó Hajdú Vitézek, hogi az mely levelet és privilegiumot Tekintetes és Nagyságos Iktári Eöregbik Groff Bethlen István Uram ő Nagysága adott volt meg nevezett Bocsy falu helyemnek meg üléséről bizonyos conditiók alatt nekik, azokban én is őket confirmálnám, mely conditióknak tenora illyen formán következik:

1. Hogi mindennemű törvényeknek dependentiája és finalis decisiója az Sákai Kapitánytól legien, és ha köztök valamelyik félnek az Törvény nem tettezenék, oda appellállya, s ott decidáltassék, mindazonáltal az köztök való jó rendtartásért, bizonyos törvényt és constitutiót csak magok között constituálhatnak.

2. Valamikor az Capitány szükségesnek ítéli és parancsollya, tartozzanak az Sákai Vár szükségére és szolgálattára elégségesen fel ülni és híven szolgálni.

3. Az én szolgálatomban minden határozás és válogatás nélkül az Kapitány parancsolattjára el menni, és reájok bizandó dolgokban el jární tartozzanak.

4. Az két hid között való földhöz semmi közöket ne praetendállyák, hanem az Bakon Szegieknek békeségesen birni engedjék.

5. Ha az én engedelmemből oda Bóczra szerződség szerént paraszt ember szállana, bizonyos ideig való paraszti szolgálatra kötelezvéen magát, az olyanoknak elégséges nyíl földet és kaszálló rétet adgjanak.

6. Ha kívántatik az én számomra, azon határon szabadossan majorkodhassanak.

7. Azon Bócsy határt az szomszédosoktól tellyes tehetségekkel oltalmazták, hogi csak egi talpalatnyit is el ne idegenítsenek benne, se azt az én káromra, dézma nélkül ne engedjék senkinek élni.

8. Magok majorságokból, semmiből, sem tized dézmával, sem kilenczeddel, se semmi nemű paraszti szolgálattal, adózással ne tartozzanak.

Meg tekintvéen azért én is felyül meg nevezett, Boczon lakó Hajdú Vitézeknek méltó kívánóságokat, meg nevezett Tekintetes és Nagyságos Iktári Eöregbik Groff Bethlen István Uramtól ő Nagyságától nekik adatott Privilegiumot, én is minden részeiben helyén hagjom, és confirmálok. *In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes litteras meas, usualis sigilli mei munimine, ac manus supscriptione praefatis militibus, campestribus, sive Hajdonibus ipsorumque haeredibus et posteritatibus, utriusque sexus universis benevole dedi. Datum in Szent Job, Die 11. Junii Anno 1642.*

*István Seres*UNKNOWN DEEDS OF THE HAIDUKS' SETTLEMENT ISSUED BY
ISTVÁN IKTÁRI BETHLEN AND FERENC RHÉDEY

Haiduks on the Estates Belonging to Zsáka Castle

Summary

There have been hardly any appropriate sources available concerning the history of the majority of those 30 small Haiduk towns in Bihar County that the princes of Transylvania privileged. It is the case with the village of Bócs, which used to be an old Haiduk settlement, located on the outskirts of Berettyószentmárton. The present publication introduces the charters of István Iktári Bethlen and Ferenc Rhédey from 1625 and 1642, which were issued to the free Haiduks that settled in the plains of Bócs. As the area belonged to Zsáka Castle, property of the Rhédey's, the Haiduks settled in Bócs were under the command of the captain of the castle. It was István Bethlen who authorised the settlement of the Haiduks on behalf of the young Ferenc Rhédey. The deed bears remarkable resemblance to the charters Bethlen issued to the Haiduks living on his own estates, since the Haiduks and privileged peasant soldiers settled on his domain in Ecsed too were under the command of the captain of Ecsed Castle. The publication also includes data regarding the Haiduks living in other villages belonging to Zsáka Castle.

*István Seres*CHARTES D'ÉTABLISSEMENT DE HAÏDOUKS INCONNUES D'ISTVÁN BETHLEN D'IKTÁR
ET DE FERENC RHÉDEY

Haïdouks sur les terres appartenant au fort de Zsáka

Résumé

Sur la plupart des quelque 30 « petites » villes de haïdouks de Bihar privilégiées par les princes de Transylvanie, nous ne disposons toujours pas de source adéquate qui justifierait leur passé lié aux haïdouks. Il s'agit notamment de la métairie de Bócs près de Berettyószentmárton, pour tant le village de Bócs d'antan comptait parmi les établissements de haïdouks. Cette publication présente les patentes de 1625 et de 1642 délivrées par István Bethlen Iktári et Ferenc Rhédey pour les haïdouks libres établis sur la métairie de Bócs. Comme la métairie de Bócs appartenait aussi au fort de Zsáka, propriété de la famille Rhédey, les haïdouks installés à Bócs étaient à la disposition du commandant de Zsáka. István Bethlen a autorisé l'établissement des haïdouks au nom de Ferenc Rhédey junior, et cette patente présente des similitudes frappantes avec les privilèges accordés aux haïdouks de ses propres domaines. En effet, les haïdouks établis sur les terres appartenant au fort d'Ecsed et les serfs soldats privilégiés étaient à la disposition du commandant d'Ecsed. Notre brève publication a été complétée de quelques documents sur les haïdouks des villages appartenant également au fort de Zsáka.

*István Seres*DIE UNBEKANNTEN BRIEFE DES ISTVÁN BETHLEN VON IKTÁR UND FERENC RHÉDEY
ÜBER DIE ANSIEDLUNG DER HAIDUCKEN

Haiducken auf den Gütern, die zur Burg von Zsáka gehören

Resümee

Über den bedeutenden Teil der 30, sog. „kleineren“ Haiduckenstädte des Komitats Bihar, die von den Fürsten von Siebenbürgen begünstigt wurden, stehen uns bis heute keine entsprechenden Quellen zur Verfügung, die deren Haiducken-Vergangenheit belegen würden. Ein Beispiel hierfür ist die Puszta von Bócs, die an der Flur von Berettyószentmárton liegt, obwohl auch das einstige Dorf Bócs unter den Siedlungen der Haiducken angeführt wurde. In unserer vorliegenden Publikation geben wir die Privilegbriefe des István Bethlen von Iktár und Ferenc Rhédey aus den Jahren 1625, bzw. 1642 kund, die für die freien Haiducken erlassen wurden, die sich in der Puszta von Bócs angesiedelt hatten. Da auch die Puszta von Bócs zur Burg von Zsáka gehörte, die im Besitz der Familie Rhédey war, verfügte über die in Bócs angesiedelten Haiducken ebenfalls der Hauptmann von Zsáka. István Bethlen genehmigte im Namen von Ferenc Rhédey die Ansiedlung der Haiducken. Die Urkunde zeigt auffallende Übereinstimmung mit den Haiducken-Privilegien, die er auf seinen eigenen Gütern gewährte, da als Gutsherr, auch die Haiducken, die sich auf dem Burggut von Ecsed angesiedelt hatten, bzw. die begünstigten Fronbauernsoldaten unter der Herrschaft des Burghauptmanns von Ecsed standen. Unsere kurze Studie haben wir mit einigen Daten ergänzt, die ebenfalls von Haiducken zeugen, die in den zur Burg von Zsáka gehörenden Städten wohnten.

*Иштван Шереш*НЕИЗВЕСТНЫЕ ГРАМОТЫ НА РАССЕЛЕНИЕ ГАЙДУКОВ, ВЫДАННЫЕ ИШТВАНОМ
ИКТАРИ БЕТЛЕН И ФЕРЕНЦЕМ РЕДЕИ

Гайдуки на поместьях крепости Жака

Резюме

О значительной части почти 30 бихарских, так называемых „более мелких“ гайдуцких городов возникших в результате привилегированных пожалований (дарений) трансильванских князей, мы до сего времени не располагаем соответствующими источниками, которые могли бы подтвердить их гайдуцкое происхождение. К таковым можно отнести, например, и Бочскую пусту, расположенную на окраине селения Береттьёсентмартон. Бывшую деревню Боч в свое время считали гайдуцким поселением, в настоящей нашей публикации мы помещаем письма о привилегии, пожалованной Иштваном Иктари Бетлен и Ференцем Редеи от 1625 и 1642 годов, которые были составлены для свободных гайдуков, поселившихся на Бочской пусте. Так как Бочская пуста также принадлежала к крепости Жака, находившейся в собственности семьи Редеи, гайдуками, поселившимися в Боче, также распорядился капитан крепости Жака. Иштван Бетлен от имени молодого Ференца Редеи разрешил поселение гайдуков, и изданная об этом грамота показывает поразительное сходство с привилегиями, предоставленными гайдукам в его собственном поместье, так как гайдуки, поселенные в поместье крепости Эчед, и пользовавшиеся привилегиями крепостные солдаты находились в подчинении капитана крепости Эчед, как феодала-землевладельца. Наше короткое сообщение мы дополняем несколькими такими данными, которые так же свидетельствуют о гайдуках, проживавших в селах, принадлежавших крепости Жака.